

Beden Eğitimi Öğretmen Adaylarının Çokkültürlülük Farkındalıkları

Preservice Physical Education Teachers' Awareness of Multiculturalism

Araştırma Makalesi

Mustafa Şahin KARAÇAM, Canan KOCA
Hacettepe Üniversitesi, Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu

ÖZ

Bu araştırmanın amacı, beden eğitimi öğretmen adaylarının çokkültürlülük farkındalıklarını belirlemektir. Araştırma 2010-2011 eğitim-öğretim döneminde Ankara ilinde yer alan üç üniversitede gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma yönteminin kullanıldığı çalışmada, veriler üç kadın ve altı erkek beden eğitimi öğretmen adayı ile yapılan bireysel görüşmeler yoluyla toplanmıştır. İçerik analizi sonucunda elde edilen bulgular, iki tema altında sınıflandırılmıştır: (1) çokkültürlülük kavramı hakkında farkındalık ve (2) beden eğitimi ders ortamında farklı kimliklerin varlığı. Elde edilen bulgular, katılımcıların çokkültürlülük ve ilgili kavramlar hakkında ayrıntılı bir farkındalığa sahip olmadıklarını; çokkültürlülük anlayışlarının daha çok sosyo-ekonomik yapı, etnisite ve farklı kültürler başlığı ile sınırlı olduğunu; farklı kimliklere sahip öğrencilere

ABSTRACT

The purpose of this study is to determine the preservice physical education teachers' awareness of multiculturalism. This study was conducted at three different universities in Ankara, in 2010-2011. In this qualitative research, data were collected through individual interviews with three female and six male pre-service physical education teachers. The findings were analysed by content analysis and the findings were sorted into two themes: (1) awareness of multiculturalism and (2) existence of diverse identities in physical education class. The qualitative findings indicated that the participants do not have a detailed awareness regarding multiculturalism and related concepts, that their understanding of multiculturalism is limited with the topics of socio-economic structure, ethnicity and

sınıf içinde nasıl yaklaşımları konusunda yeterli bilgiye sahip olmadıklarını ve sonuç olarak çokkültürlülük farkındalıklarının yetersiz olduğunu göstermiştir. Beden eğitimi öğretmen adaylarının bu durumu, Türkiye’de çokkültürlülük kavramının yeni olması ve öğretmen yetiştirme programlarında çokkültürlülük eğitiminin yer almaması bağlamında tartışılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Kimlik, Kültür, Farklılık, Eğitim

Key Words

Identity, Culture, Diversity, Education

GİRİŞ

Hızla gelişen ve küreselleşen 2000’li yılların dünyasında, sınırların giderek şeffaflaşması, devletlerin birbiri ile olan ilişkilerinin artmasına ve dolayısıyla da toplumların ve toplumdaki bireylerin, farklı kültürlerle/kimliklerle iletişim ve etkileşim içerisine girmesine neden olmaktadır. Demokrasi temelindeki toplumların, bünyesinde barındırdığı ve kendi varlığının dışındaki farklı kimliklere saygı göstermesi ve eşitlik etiği içerisinde yaklaşması, demokrasi anlayışının bir gerekliliğidir.

Bireylerin sahip olduğu din, cinsel yönelim, engellilik, toplumsal cinsiyet, etnisite vb. özelliklerin, bireylerin farklı kimliklerini oluşturduğu düşünülürse, toplum içerisindeki her bir bireyin etnisite, din, cinsel yönelim, fiziksel yetenek ve engellilik gibi farklı kimlik özelliklerine saygı gösterilmesi ve “norm”lar ile kıyaslanarak değersizleştirilmemesi ya da ötekileştirilmemesi, hem toplum içerisindeki insanlar arası hem de kültürler arası sağlıklı ve anlayış temelli bir iletişim için önemlidir. Bu sebeple din, etnisite, toplumsal cinsiyet, sosyo-ekonomik düzey gibi yönlerden farklılığı olan bireylerin, toplum içerisinde eşit yaşam haklarına sahip olabilmeleri ve azınlık-çoğunluk anlayışından doğan baskın kültürlerin oluşturduğu haksız eşitsizlik ortamının birey özgürlüklerini kısıtlamaması için çokkültürlülük anlayışı önemli bir rol oynamaktadır. Özellikle eğitim alanında, çokkültürlülük artan bir öneme sahip olmaktadır; çokkültürlülük eğitim programlarına dahil edilmekte, çeşitli stratejiler ve politikalar geliştirilmekte ve araştırmalar gerçekleştirilmektedir. Bu önem doğrultusunda bu araş-

tırmada, beden eğitimi ders ortamında çokkültürlülük konusu beden eğitimi öğretmen adaylarının görüşleri bağlamında incelenmiştir.

tırmada, beden eğitimi ders ortamında çokkültürlülük konusu beden eğitimi öğretmen adaylarının görüşleri bağlamında incelenmiştir.

Kavramsal Çerçeve

Bu araştırmada, çokkültürlülük kavramları olarak sosyoekonomik düzey, engellilik, toplumsal cinsiyet, dil, din, cinsel yönelim ve etnisite ele alınmıştır. Bu kavramların tek tek tanımından ziyade, bu araştırma bağlamında her bir kavramın bireylerin farklı bir kimliğini oluşturduğu düşüncesiyle, farklı kimliklerin birlikteliğine göndermede bulunan çokkültürlülük ile ilgili bazı kavramların tanımları sunulmuştur.

Çokkültürlülüğün temelinde kimlik kavramı yatmaktadır. Kimlik kavramı, antropolojide, kişilerin ve çeşitli büyüklük ve nitelikteki toplumsal grupların “kimsiniz, kimlersiniz” sorusuna verdikleri cevaptır şeklinde tanımlanmıştır (Emiroğlu ve Aydın, 2003). Diğer bir deyişle kimlik; bir birey veya gurubun, kendini diğer birey ve guruplardan ayırt edici özelliklerinin bütünü olarak tanımlanabilir (Bilgin, 2003). Dolayısıyla farklılıklarımızı imleyen toplumsal cinsiyet, engellilik birer kimliktir. Çokkültürlülük ise, bireylerin sahip olduğu ırk, etnisite, dil, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet, yaş, engellilik, sosyal sınıf, eğitim, dinsel/inanış yönelimi ve diğer kültürel boyutların farkına varılmasıdır (American Psychological Association, 2002).

Cırık (2008)’a göre eğitim sistemi, bireylerin içinde yaşadıkları toplumun etkili ve verimli birer üyesi olabilmeleri ve toplumun diğer üyeleriyle uyum içerisinde yaşayabilmeleri için, içinde yaşa-

dıkları toplumun kültürünü tanımalarına ve o kültüre yenilikler katabilmelerine yardımcı olmalıdır. Farklı kültürleri içerisinde barındıran toplumlar, bireylerin gelişimine destek olabilmek ve onların çoklu bakış açıları kazanabilmelerini sağlamak için çokkültürlü eğitim uygulamalarına gereksinim duymaktadır. Çokkültürlü eğitim, çokkültürlülük politikalarının eğitimde yer almasını savunan düşünce ve yaklaşımları ifade eder ve dayanağını çeşitli demokratik ve epistemik temellerden alır (Yazıcı ve diğ., 2009).

Çokkültürlü eğitim; Amerika Birleşik Devletleri Bağımsızlık Bildirgesi, Güney Afrika ve Amerika Birleşik Devletleri Anayasası ve Birleşmiş Milletler tarafından kabul edilen İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi gibi çeşitli belgelerde kabul edilen, özgürlük, adalet, eşitlik, hak ve insan şerefi ülküsü üzerine inşa edilmiş felsefi bir kavramdır. Çokkültürlü eğitimde, demokratik ve eşitlikçi bir toplum için gerekli değerlerin ve tutumların geliştirilmesinde okulların oynayabileceği roller tanımlanarak, kültürel farklılıkların değerli görülmesi ve okul içerisindeki her çeşit ayrımcılığın ortadan kaldırılması hedeflenmektedir. Bir süreç olarak çokkültürlü eğitimde, tüm öğrencilerin akademik başarılarının en üst düzeyde olmasının sağlanması amacıyla, okul pratiklerinin, politikalarının ve organizasyonlarının hedef doğrultusunda düzenlenmesi söz konusudur. Örneğin, eğitim programları doğrudan ırkçılık, cinsiyetçilik, heteroseksizm, dini tolerans ve yabancı düşmanlığı gibi konuları içerebilmektedir (www.nameorg.org).

Çokkültürlülük konusunda önemli olan bir diğer kavram kültürdür. Porter ve Samovar (1991)'a göre kültür ne hakkında konuştuğumuzu, nasıl konuştuğumuzu, neleri gördüğümüzü, nelere kulak verdiğimizizi, neleri göz ardı ettiğimizi ve ne hakkında nasıl düşündüğümüzü etkiler (Gay, 2002a, s. 110'da belirtildiği gibi). Bu bağlamda kültürün kişilerin öğrenme biçiminden iletişim biçimine, algılama biçiminden ifade biçimine kadar birçok yönde baskın bir belirleyici olduğu bir gerçektir ve Columna ve diğ., (2010)'ne göre, beden eğitimi sınıfındaki öğrenciler arasındaki farklılıklar ve bu farklılıkların algılama biçimleri, öğrencilerin öğren-

me çıktılarını etkilemektedir. Kültür, öğrenme biçimi, iletişim, problem çözme gibi birçok şeyi etkilediğine göre, eğitim ve öğretime doğrudan etkileri olan öğretmenlerin, kültürel özellikler hakkında bilgi sahibi olmaları gerekmektedir (Gay, 2002a). Örneğin, bir öğretmen derslere eşit katılımı sağlayabilmek için toplumsal cinsiyetin kız ve erkek öğrencilerin deneyimleri üzerindeki etkisini bilmelidir. Toplumsal cinsiyet rolleri nedeniyle erkeklerle birlikte bir fiziksel aktiviteye katılmayı tercih etmeyen bir kız öğrencinin davranışlarını uygunsuz olarak değerlendirmek yerine, toplumsal cinsiyet duyarlı bir yaklaşımla kızın derse katılımını arttırmanın yollarını aramalıdır.

Özellikle Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere'deki bazı üniversitelerdeki öğretmen yetiştirme programları, çokkültürlülük ve farklılık konularını içerecek şekilde düzenlenmektedir (Liggett ve Finley, 2009). Yapılan araştırmalar öğrencilerin, öğretmen yetiştirme programlarına çoğunlukla, kültürel farklılıklarla ilgili fikirleri ve ilgileri olmadan ve her bir bireyin çok farklı olduğu fikrini benimsemeden başladıklarını göstermektedir (Milner, 2006). Öğrenciler, öğretmenlerin kültürel özelliklerinden oldukça farklı bir özellik sergiledikleri zaman, kültürel ve dil bakımından farklı geçmişe sahip öğretmenler için eğitim-öğretim oldukça zorlaşmaktadır (Brown, 2007). Finley ve Adams (2003)'a göre, öğretmen yetiştirme programlarının yetiştirdiği öğretmenlerin, toplumsal eşitlik anlayışını tam olarak anlayabilmeleri ve gerekliliklerini yerine getirebilmeleri için, çokkültürlülük hakkında yeterli bilgiye sahip olmaları gerekmektedir (Liggett ve Finley, 2009, s. 33). Bu doğrultuda birçok eğitim programı, öğretmenlik programının tamamlanması için en az bir tane çokkültürlülük eğitimi kursunun alınmasını şart koşmaktadır (Harrison ve diğ., 2010). Fakat Villegas ve Lucas (2002)'a göre eğitim programlarına dahil edilen çokkültürlülük konulu kurslar, öğretmen adaylarını hazırlamada önemli bir rol oynasa da, genellikle seçmeli olduğu için, çok ileri gitmemektedir ve öğrenciler farklılıklar meselesi hakkında herhangi bir hazırlık almadan eğitim programlarını tamamlamaktadırlar (Kea ve diğ., 2006, s. 5).

Öğretmen yetiştirme programlarında kültüre-duyarlı öğretmen yetiştirmek, çokkültürlü eğitimin en önemli basamağıdır. Villegas ve Lucas (2002) tarafından kültüre-duyarlı öğretmenin özellikleri altı başlık altında toplanmıştır: (1) sosyo-kültürel bilince sahip olmak; ırk, etnik köken, sosyal sınıf ve dil gibi özelliklerin insanların düşünme ve davranış biçimlerini etkilediğini kabul etmek, (2) farklı kültürel geçmişe sahip öğrencilere karşı doğru bir davranış sergilemek; kültürel farklılıklara saygı duymak ve eğitimin içeriğine öğrencilerin kültürlerini de yansıtan boyutlar eklemek, (3) değişimin bir elemanı olmak; değişime karşı engellerle yüzleşerek, okulların daha eşit şartlara sahip olmasına hizmet etmek, (4) yapıcı bakış açısına sahip olmak; tüm öğrencilerin öğrenmeye yetenekli olduklarını bilmek ve onların bildikleri ile bilmeye ihtiyaç duydukları arasında köprü kurmak, (5) öğrencilerin geçmiş deneyimleri hakkında bilgi sahibi olmak; öğrencilerin aileleri ve ait oldukları çevre hakkında bilgi sahibi olmak, (6) kültüre duyarlı öğretmen stratejileri belirlemek; öğretmenlerin, bilgileri öğrencilerin bireysel ve kültürel yapıları üzerine inşa etmesi demektir (Kea ve diğ., 2006, s. 5).

Genel eğitim ve beden eğitimi alanında çokkültürlülük konulu araştırmaların büyük bir çoğunluğu nicel araştırma yöntemiyle gerçekleştirilmiş, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının çokkültürlülüğe, kültürel çeşitliliğe ve çokkültürlü eğitime yönelik tutumları ve yeterlikleri analiz edilmiştir (Columa ve diğ., 2010; Kea ve diğ., 2002; Middleton, 2002; Weisman ve Garza, 2002). Bu araştırmaların sonucunda, kadın ve erkek beden eğitimi öğretmenlerinin kültürel çeşitliliğe değer verdikleri, ama kültüre duyarlı pedagojiyi uygulamada sıkıntıları oldukları ortaya çıkmıştır. Örneğin, Burden ve diğ. (2004), kültüre duyarlı pedagojik yaklaşımın tersine, beden eğitimi öğretmenlerinin ve öğretmen adaylarının, farklı etnik ve kültürel yapıdan öğrencilerin fiziksel aktivite tercihlerini/geçmişlerini önemsemeyerek kendilerinin rahat oldukları öğretime odaklandıklarını belirtmişlerdir. Yani öğretmenler ve öğretmen adayları, kendi kişisel tarihlerinde bulunan spor ağırlıklı aktiviteleri öğretmektedirler (Columa ve diğ., 2010).

Ülkemizde var olan çalışmalar, kuramsal yazırlarla birlikte çokkültürlülüğe ve çokkültürlü eğitime yönelik tutum ölçen ölçeklerin Türkiye uyarlamaları ve ölçek geliştirme boyutlarındadır (Başbay ve Kağnıcı, 2011; Cırık, 2008; Yavuz ve Anıl, 2010; Yazıcı ve diğ., 2009). Bu çalışmaların sonucunda, öğretmenlerin ve öğretmen adaylarının çokkültürlülük tutumları olumlu düzeyde bulunmuştur. Ayrıca, Yazıcı ve diğ. (2009)'nin çalışmasında, cinsiyet değişkenine göre çokkültürlü eğitime yönelik öğretmen tutumlarında farklılaşma olmadığı, diğer yandan öğretmenlerin mezun oldukları fakülte, mesleki kıdem, çalıştıkları ilköğretim kademesine ve çalıştıkları okulun il ya da ilçede olmasına göre çokkültürlülük eğitimine bakışlarında farklılık olduğu bulunmuştur.

Yazılı kaynaklar incelendiğinde, yurtdışında çokkültürlülük ve çokkültürlü eğitimin gerek politikalar gerek bilimsel çalışmalar boyutunda artan bir öneme sahip olduğu fakat ülkemizde bir kaç ölçek çalışması dışında çok az ele alınan bir konu olduğu görülmektedir. Kültüre ve politikaya bağlı bir konu olan çokkültürlülüğün, özellikle farklı kültürlerde ve farklı eğitim alanlarında araştırılması, genel literatüre önemli katkılar sağlayacaktır. Bu doğrultuda bu çalışmada beden eğitimi öğretmen adaylarının çokkültürlülük farkındalıkları araştırılmaktadır. Bu araştırmada çokkültürlülük farkındalığı, sosyo-ekonomik düzey, toplumsal cinsiyet ve dil gibi kimliği imleyen kavramlar ile çokkültürlülük, çokkültürlü eğitim ve kültüre duyarlı öğretmen kavramları ve bunların eğitim ortamına yansımalarının varlığı hakkında bilgi düzeyini belirtmek için kullanılmaktadır.

YÖNTEM

Araştırma Grubu: Araştırma gurubunu, Ankara'da üç farklı üniversitenin 2010-2011 eğitim-öğretim döneminde beden eğitimi öğretmenliği programlarında okuyan son sınıf öğrencisi üç kadın ve altı erkek beden eğitimi öğretmen adayı oluşturmuştur. Katılımcı sayısı nitel bir araştırma için yeterli olmakla birlikte, araştırmanın konusu ve özellikle bazı kadın beden eğitimi öğretmen adaylarının görüşme yapılmasını reddetmeleri nedeniyle hedeflenen

katılımcı sayısına ulaşmada zorluklar yaşanmıştır. Araştırma kapsamında değerlendirmeye alınacak katılımcı bilgileri cinsiyet ve sınıf olduğu için ayrıntılı bir sosyo-demografik bilgi sorulmakla birlikte bu tür bilgiler görüşmelerden elde edilmiştir.

Veri Toplama Araçları: Araştırmada beden eğitimi öğretmen adaylarının çokkültürlülük farkındalıklarını, yaşanan deneyimlerden yola çıkarak konunun farklı boyutlarını bütünlüklü bir şekilde anlamının en etkili yolu olarak nitelendirilen araştırma yöntemi tercih edilmiştir. Araştırma verileri bireysel görüşme tekniği ile toplanmıştır. Bireysel görüşme, bireylerin deneyimlerine, tutumlarına, görüşlerine, şikayetlerine, duygularına ve inançlarına ilişkin bilgi elde etmede oldukça etkili bir yöntem (Yıldırım ve Şimşek, 2003) olması nedeniyle tercih edilmiştir. Bu çalışmada, çokkültürlü eğitim, öğrencilerin farklı kültürel gruplardan olabileceklerinin farkında olunması, farklılıklara saygı gösterilmesi ve farklılıkların dikkate alındığı bir çeşitlilikte eğitimin sağlanması olarak tanımlandığı için, görüşmelerde her bir kavrama ait soruların bulundurulmasına dikkat edilmiştir. Genel bir çokkültürlülük bağlamında oluşturulacak soruların, kavramın ve konunun, ülkemizde yeterli düzeyde bilinmemesi nedeniyle öğretmen adaylarının görüşlerinin alınmasını zorlaştıracığı düşünülmüştür. Bu doğrultuda, bireysel görüşmelerde kullanılan görüşme formu Saraç ve Koca (2007)'nin araştırmasında kullanılan forma dayalı olarak oluşturulmuştur. Saraç ve Koca'nın araştırmasında kullanılan görüşme formunun geliştirilmesinde sosyal antropoloji ve beden eğitimi alanlarından iki akademisyenin görüşlerinden faydalanılmıştır. Formda, çokkültürlülük kavramları olarak sosyo-ekonomik düzey, engellilik, yaş, toplumsal cinsiyet, dil, din, cinsel yönelim, etnisite ve ırk kavramlarına yer verilmiştir. Genel kavramlara ilişkin soruların sonrasında, her bir kavrama ait standart sorular oluşturulmuştur. Örnek: sosyo-ekonomik düzey: 1) Sınıfınızda farklı sosyo-ekonomik düzeyden öğrencileriniz olacağını düşünüyor musunuz? Hangi düzeyler?, 2) Farklı sosyo-ekonomik düzeyden öğrencilerinizin olmasının beden eğitimi ders ortamını etkileyeceğini düşünüyor musunuz? Olumlu/

Olumsuz etkiler? Kavramlara ait standart soruların dışında, öğretmen adaylarının beden eğitimi öğretmen yetiştirme programlarında çokkültürlü eğitimin yer alması konusundaki görüşlerini almayı hedefleyen sorulara da yer verilmiştir.

Pilot çalışma olarak; altışar beden eğitimi öğretmen adayından oluşan bir kız ve bir erkek odak grup görüşmeleri ve bir kadın ve bir erkek beden eğitimi öğretmen adayı ile iki bireysel görüşme gerçekleştirilmiştir. Bu görüşmeler sonrasında çalışmada kullanılacak görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Verilerin Toplanması: Ankara ilinde yer alan üç üniversitenin ilgili bölümlerinde okuyan beden eğitimi öğretmen adaylarına çalışmanın amacı, içeriği ve yöntemi konusunda gerekli bilgiler verilmiş ve araştırma için gönüllü olan katılımcılar araştırmaya dahil edilmiştir. Araştırmaya katılmaya gönüllü olan kişilerin sayısı dokuzdur. Araştırmaya katılması için daha fazla katılımcıya ulaşılmıştır ama katılımcılar zaman, sınavlar, ses kaydı gibi sebeplerden dolayı araştırmaya katılmak istememişlerdir. Araştırmacı katılımcılara ulaşabilmek için katılımcıların evine, okullarına ve dershanelerine gitmiştir. Görüşmeler makalenin birinci yazarı tarafından gerçekleştirilmiştir. Her bir görüşme öncesinde çalışmanın içeriği katılımcılara açıklanmış, çalışmadan elde edilecek bulguların sadece bu çalışma kapsamında kullanılacağı konusunda katılımcılar bilgilendirilmişlerdir. Katılımcılardan izin alınarak ses kayıt cihazı kullanılmıştır ve katılımcıların her birinin Bilgilendirme ve Onay Formu'nu imzalamaları istenmiştir. Görüşmelerin süresi ortalama 25 dakika sürmüştür. Özellikle bazı görüşmelerde katılımcıların çok kültürlülük konusuna ve ilgili kavramlara yabancı olmaları dolayısıyla görüş bildirimleri sınırlı olmuştur.

Verilerin Analizi: Bireysel görüşmelerin ses kayıtlarının tamamı bilgisayar ortamına aktarılmış ve elde edilen verilerin tamamı içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde temelde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları okuyucunun anlayabileceği bir biçimde organize ederek yorumlamaktır (Yıldırım ve Şimşek 2003). Bu çalışmada içerik analizi iki aşamada

gerçekleştirilmiştir: Açık kodlamada, elde edilen verilerle beraber araştırmancının kuramsal çerçevesi ve bu çerçeve bağlamında sorulan sorular da dikkate alınarak bir kod listesi oluşturulmuştur. Tematik kodlamada, kodlanma sonucu ortaya çıkan kavramlar anlamlı bir tema altında toplanmaya çalışılırken, aynı kodlama sürecinde olduğu gibi hem çalışmanın kuramsal çerçevesi hem de veriler doğrultusunda temalar belirlenmiştir.

İçerik analizi, iki araştırmacı tarafından bağımsız olarak dokuz görüşme için gerçekleştirilmiştir. Her bir kişi için kodlama yapılmış ve olası temalar üzerinde çalışılmıştır. Daha sonra iki araştırmacı ve bir spor sosyoloğu tarafından ortak temalar oluşturulmuştur. Elde edilen verilerin analizinde başka araştırmacıların kullanılması ve elde edilen sonuçların teyit edilmesi, verilerin güvenilirliği konusunda uygulanan stratejilerden birisidir.

Veri analizi sonucunda elde edilen bulgular, iki ana tema altında sınıflandırılmıştır. Bunlar; (1) çokkültürlülük kavramları farkındalığı ve (2) beden eğitimi dersinde farklı kimliklerin varlığıdır.

BULGULAR

Tema 1: Çokkültürlülük Kavramları Farkındalığı

Yapılan görüşmelerde öğretmen adaylarına "çokkültürlülük", "eğitimde çokkültürlülük", "kültüre duyarlı öğretmen" kavramları hakkında bilgilerini ve görüşlerini öğrenmeye yönelik sorular sorulmuştur. Yapılan görüşmeler sonucunda, dokuz öğretmen adayının yedisi çokkültürlülük kavramını, bir toplum içerisinde farklı kültürlerden, uluslardan, bölgelerden, sosyo-ekonomik düzeylerden gelen ve farklı yaşam tarzları olan insanların bir arada yaşaması olarak tanımlamışlardır. Örneğin,

"Farklı ulustan insanların, farklı kültürden insanların bir arada yaşaması. Çok farklı ülkelerden farklı kültürlere sahip insanların bir araya gelip, ortak bir yaşam alanında yaşamlarını devam ettirmeleri." (Yavuz).

"Birden fazla farklı yaşam tarzının yaşam kültürlerinin bir arada olması. Bir gecekondu kültürü, bina kültürü ya da zengin ailelerin farklı kültürlerinin olması." (Yusuf).

"Erasmusa gittiğinde de böyle bir sürü insan geldiği için ve hepsinin farklı kültürü ile iç içe yaşamak zorunda kaldığı için çok kültürlülüğün en güzel şeyini orada yaşayabiliyorsunuz." (Ayşen).

Bunun yanı sıra bir öğretmen adayı, çokkültürlülüğü, okumuşluk ve çok gezmişlik olarak tanımlamıştır: "Okumuşluk, çok gezmişlik, bir konu hakkında geniş bir bilgiye sahip olmak." (Salih).

Eğitimde çokkültürlülük hakkında ise dokuz öğretmen adayının üçü bu kavramı, farklı kültürlerden, uluslardan, etnik kökenlerden, dinlerden insanların aynı okul ortamında, farklılıkların yargılanmadan var olabilmesi ve aynı eğitimi alabilmeleri olarak tanımlamışlardır:

"Uluslararası öğrenci, farklı etnik kökenlerden, dinlerden gelen insanların bir anlamda aynı sınıf ortamında eğitim almaları." (Yavuz).

"Farklı yerlerde yaşayan, farklı yerlerde büyüyen öğrencilerin bir şekilde aynı okulda birleşmeleri, yani farklı kültürlerden olmalarına rağmen aynı okullarda aynı bilgiye aynı beceriye ulaşmalarıdır." (Yusuf).

"Bir bilgiyi bir beceriyi aktarırken, kendi yorumun dışında karşında bulunan öğrencilerin daha farklı şeylere sahip olması karşısında, senin gayet doğal ve normal davranman, onları yargılamaman, eleştirel gözle bakmandır." (Ayşen).

Ayrıca, aşağıda alıntılarını sunulan Cemil, eğitimde çokkültürlülüğün olduğunu düşünmediğini belirtirken, Salih, eğitimde çokkültürlülüğü bilgi birikimi ve akademik kariyer olarak dile getirmiştir.

"Her semtin kendi okulları olduğu için ya da her bölgenin okulu artık farklı farklı olduğu için çokkültürlü okul olduğunu düşünmüyorum. İnsanların üç aşağı beş yukarı gelir seviyesi olsun, ailelerin yaşam tarzları olsun birbirine yakın." (Cemil).

"Belli dallarda bilgi birikimi olması, bu bilgiyi yenilemek, bu bilgi üzerinden belli şeylere ulaşmak, akademik kariyer." (Salih).

Aşağıda sunulan örnek alıntılarda görüldüğü gibi, katılımcılar, kültüre duyarlılık kavramını; farklı kültürlerin varlığını bilmek, saygı göstermek ve duyarlı olabilmek olarak değerlendirmişlerdir:

"Farklı etnik kökenlere sahip insanların olabileceğini, farklı gelir düzeyine sahip, farklı yerlerde büyümüş, daha küçük yerlerde büyümüş büyük şehre gelmiş, büyük şehirde büyümüş küçük şehre gitmiş insanların olabileceğini toplum olarak bilmeliyiz." (Cemil).

"İnsanların birbirlerinin etnik yapısına, kültür yapısına saygılı olması, görüşlerine kültürlerine saygılı davranması." (Yavuz).

Beden eğitimi öğretmen adaylarının yarısı kültüre duyarlı öğretmen tanımlamaları da benzer içeriktedir:

"Atandığımda, Doğu'ya gittiğimde onların yaşayış tarzını öğrenip ona göre anlatabiliyordum bu benim kültüre duyarlı öğretmen olduğumu gösterir." (Murat).

"Farklı kültürlerle sahip bireyler aynı sınıf ortamında eğitim alıyorsa öğretmenin de bunları dikkate alarak saygılı davranması." (Yavuz).

Farklı olarak, Yusuf ve Mert kültüre duyarlı öğretmeni, öğretmenin kendi kültürü doğrultusunda eğitim-öğretim sürecini şekillendirmesi olarak değerlendirirken, Selma da çok çeşitliliğe önem vermeyip, tek bir kültür doğrultusunda eğitim veren öğretmen olarak tanımlamıştır:

"İnsanların kendi yaşam biçimlerine, kendi kültürlerine olan özen. Kendi kültürünü en iyi şekilde çocuklara aktarmaya çalışması..." (Yusuf).

"Karadeniz bölgesinden bir eğitimcinin bir sınıf içerisinde ders anlatışı ya da verdiği bir eğitimde kendi kültürlerini örnek vermesi. Kendi kültürünü ön plana atar." (Mert).

"Eleştirel yaklaşım ya da çok çeşitliliğe önem vermeden, direk kültürü benimseyip kültür sınırlandırması içerisinde eğitim veren öğretmen." (Selma).

Özet olarak, görüşme yapılan öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu (yedi kişi) çokkültürlülük kavramının farklı kimliklerin bir arada yaşayabilmeleri olduğu konusunda görüş bildirirken, yoğunluklu olarak kültür, ulus, bölge, sosyo-ekonomik düzey, din ve yaşam tarzı farklılıklarına işaret etmişlerdir. Öğretmen adaylarının çokkültürlülük kavramının eğitime yansımaları olan çokkültürlü eğitim ve kültüre duyarlı öğretmen kavramları hakkındaki görüşlerine bakıldığında farklı görüş-

lerin varlığı belirginleşmiştir. Çokkültürlülük akademik kariyer ve bilgi sahibi olmak bağlamında değerlendiren bir öğrencinin yanı sıra, özellikle kültüre duyarlı öğretmen ile ilgili kendi kültürü dayatmaktan öğrenci kültürüne duyarlı olmaya kadar farklı/zıt görüşler yer almaktadır.

Tema 2: Beden Eğitimi Dersinde Farklı Kimliklerin Varlığı

Görüşme yapılan öğretmen adaylarının, çokkültürlülük kavramları bağlamında farklı kimlikleri olan öğrencilerin sınıf ortamında varlığı konusunda görüşlerini almaya yönelik sorulara verdikleri cevaplar, farklı kimliklere göre değişiklik göstermiştir. Bu nedenle bulgular her bir kimliğe özel sunulmuştur.

İlk temada sunulan, öğretmen adaylarının çokkültürlülük kavramında en fazla vurguladıkları farklılıklarla paralel olarak farklı sosyo-ekonomik düzeyden öğrencilerin sınıfta var olabileceği bütün beden eğitimi öğretmen adayları tarafından düşünülmektedir. Türkiye'de yaşayan insanların ekonomik düzeylerinin farklılık gösterebileceği, örneğin Doğu illerinde insanların ekonomik düzeylerinin daha düşük olduğu ifade edilmiştir. Selma, ilkokul öğrencisi olarak yaşadığı bir deneyim yoluyla sınıfta farklılıkların olabildiğini fakat öğretmenin yaklaşımının olumlu olmadığını belirtmiştir: "Çok yüksek gelirden gelen öğrenciler de vardı düşük gelirliler de. Veli toplantısı yapılmıştı. Okula verilen paraların hesabı sorulduğunda, öğretmen gelir düzeyi benim ailemden yüksek olan bir öğrencinin velisine ayrıntılı olarak hesap verirken -afişleri, faturaları gösteriyor- benim anneme sadece toplamamız gerekiyordu diyebiliyordu."

Öğretmen adayları sosyo-ekonomik farklılığın, beden eğitiminde özellikle spor kıyafetleri bağlamında tezahür edebileceğini ve bunun öğrenciler arasında bazı problemlere yol açabileceğini fakat öğretmen olarak bu problemleri çözebileceklerini belirtmektedirler (örneğin Selma ve Cemil). Diğer taraftan Yavuz'a göre sporun birleştirici özelliği bu farklılığın yaratabileceği problemleri önleyebilecektir.

"Evet, bir kesim çok marka olan eşofmanlarla geliyorken bir kesim belki eşofman bulamayacak ve bu dersimde bir takım aksaklık-

lara neden olacak. Benim dersimin yanında psikolojik bir takım destek vermem gerekecek öğrencilerim olacak. Kendi aralarında oluşacak bir takım kavgalar ya da sözlü atışmalar olmasını engellemek durumunda kalacağım.” (Selma).

“Belki ben biraz duygusal bir insanım ona (sosyo-ekonomik düzeyi düşük) pozitif bir ayrımcılık yapabilirim.” (Cemil).

“Çok etkileyeceğini düşünmüyorum. Spor için içine girdiği zaman artık insanlar sosyal durumlarını, etkin kökenlerini bir kenara bırakıyorlar ve spor ön plana çıkıyor. Olumlu anlamda, sporun yakınlaştırıcılığı, kaynaştırmasından dolayı beden eğitimi dersinde daha bir kaynaşabilirler.” (Yavuz).

Görüşmelerde, beden eğitimi öğretmen adaylarının bilgi düzeylerinin en yüksek olduğu fakat zorlandıkları boyutun engellilik olduğu ortaya çıkmıştır. Kuramsal bilgilerin yanı sıra uygulamaya yönelik verilen örnekler, öğretmen adaylarının aldıkları eğitimin niteliği hakkında ipuçları sunmaktadır. Öğretmen adaylarının beşi derslerini zihinsel, fiziksel ya da duyuşsal yetisinde farklılığı olan bir öğrenciye göre değiştirebileceklerini fakat aynı zamanda zorlanacaklarını belirtmişlerdir. Örneğin;

“Derslerimi onların da yapabileceği gibi modifiye ederim. Bir hakem yapmaya çalışırım ya da arkadaşlarına yardımcı olması için bir yardımcı rol bile olsa bir rol vermeye çalışırım.” (Yusuf).

“Ben o öğrencinin farkında olduğum için ona özel dersler, ona özel programlar, ona özel bir ders programı, dersler yapmak zorundayım. Kaynaştırma adına. Onu sınıftan soyutlamadan, arkadaşları ile kaynaştırarak arkadaşlarına dahil edebilirim.” (Selma).

Diğer taraftan engelli öğrencilerin ders düzeyini aksatacağını, topluluk halinde çalışmanın zor olacağını, fiziksel aktivitenin üst düzeyde olduğu bir derste o tür öğrencileri derse katmak için ders içeriği değiştirilse bile bunun zor olacağını ve dolayısı ile derslerini olumsuz anlamda etkileyeceğini dile getiren katılımcılar (dört kişi) de olmuştur. Bu öğretmen adayları, engeli olan öğrencinin dersten muaf tutularak, o öğrenciye sadece teorik bilginin verilebileceğini söylemişlerdir:

“Olumsuz etkiler. Fiziksel aktivitenin üst düzeyde gerçekleştiği, fiziksel özelliklerin ön plana çıktığı bir ders. Fiziksel engeli olan bir öğrencinin o derse katılımını sağlamak ve onu aktif derse katmak biraz zor olacak, o yüzden dersi modifiye etmek ve tekrar değiştirip ona göre ayarlamak gerekecek, bu da sıkıntı yani.” (Yavuz).

“Olumsuz anlamda sadece beni zorlar. Ders anlamında, bir yanda sürekli hareket eden, dediğimi anlayan birileri varken, bir de engeli olan bireylere bir şeyler anlatmak var, çift anlatmam gerekebilir ve bu beni bayağı yorar.” (Ayşen).

“Topluluk halinde onu çalıştırmak imkansız. Çünkü normal bir düzeye sahip öğrencilerle onu bir tutarak bir çalışma içerisine sokmak çok güç. Ona ayrı biçimde bir çalışma programı uygulamak ya da onu o derslerden muaf tutmak. Bunlara sadece teorik olarak bu dersler anlatılabilir. Uygulamaya geçirildiği zaman güçlük olur.” (Mert).

Öğretmen adaylarından Selma'nın, staj yaptığı bir okulda yaşadığı deneyim, Mert'in engelli öğrencinin dersten muaf tutulması görüşünü doğru bulmadığını göstermektedir: “Yüzde yetmiş görme engelli ve Anadolu Lisesinde okuyan zeki bir kız öğrencim oldu. Beden eğitimi dersine girdiğimde, görme engelli olduğunu ve derslere katılmadığını söyledi. Ben de şaşırmıştım yani onun görme engelli olması derslere katılamayacağı anlamına gelmez. Hep böyle olduğunu öğrendim. Ben onu derse dahil ettim. Maalesef ayrımcılık var, izole ediliyorlar...”

Çokkültürlülük kavramlarından toplumsal cinsiyet boyutunda, öğretmen adaylarının görüşlerinin, ağırlıklı olarak karma ve tek cinsiyetli sınıflara yoğunlaştığı görülmektedir. Bütün öğretmen adayları, karma eğitimin ders ortamlarına çeşitlilik ve çok yönlülük getireceğini ve bu sayede öğrencilerin farklı cinsiyetlere nasıl davranacaklarını deneyim edebileceklerini söylemiştir:

“Bence olması gereken karma eğitim. Bunun kesinlikle olumsuz bir etkisi olacağını düşünmüyorum. Biz toplum içerisinde ayrıştırılmış olarak yaşıyoruz. Eğer ben insanları

hayata hazırlıyorsam, insanların hayatta karşılaşacakları şeyleri ders ortamından esirgemek benim iyi bir eğitimci olmadığımı gösterir.” (Selma).

“Derse çeşitlilik kazandırır. Derse tek yönlülük değil çok yönlülük getirir, farklı düşünceler gelir, sürekli tek düze değil.” (Ayşen).

Ayrıca, tek cinsiyetli sınıflarda kendilerinin zorluk yaşayacağını düşünen üç beden eğitimi öğretmen adayı bulunmaktadır. Örneğin, bir erkek öğretmen adayı, erkek öğrencilere karşı rahat olabileceğini ama kız öğrencilerle sıkıntı yaşayabileceğini söylerken, benzer bir biçimde bir kadın öğretmen adayı karşı cinsten öğrencilerin kendisini zorlayabileceğini dile getirmiştir. Öğretmenlerin yorumları, toplumsal cinsiyetin beden eğitimi dersinin işlenmesinde olumsuzluklara yol açabilecek bir faktör olduğunu, öğretmen adaylarının karşı cinsten öğrencilerle iletişimde bir takım endişeleri olduğunu göstermektedir:

“Şimdi sadece erkek grubu olsa, kız grubunda olduğum kadar, olduğumdan daha rahat olurum. Mesela argo konuşma... Erkekler olduğu zaman argo ağızmdan çıkar çünkü erkekler olduğu için kendime karşı şeyim olur. Ama kızlarda hani o kadar fazla bir rahatlık olamaz. Ya da ne biliyim kızların böyle fiziksel aktivitelerinde onlara karşı bir fiziksel yardımda bulunma, öyle çok içli dışlı bir yardımda bulunamam. Çünkü hani ailelerinden ya da kendilerinden bir yanlış anlaşılma ya da herhangi bir şey düşünebilirler diye.” (Mert-Erkek).

“Sadece kızlara, imam hatip gibi, ne gibi etkinlik yaptırırım ya da nasıl ders işlerim tam bilmiyorum.” (Cemil-Erkek).

“Doğru bulmuyorum, ama zorunda kaldığım zaman ders vermemeyi tercih ediyorum. Erkeklerle bir jimnastik dersine girdiğimi düşünüyorum, onlar hemcinslerini karşılarında bulamayınca benim gösterdiğim hareketleri algılamaktan çok, bedenimin daha çok ön planda olabileceğine ya da konuşmalarımın, bakışlarımın ya da imalarımın daha farklı yönlere çekilebileceğini düşünüyorum. Yani bu tarz bir cinsiyet ayrımının, eğitimin önüne geçeceğini düşünüyorum.” (Selma).

Farklı dillerden öğrencilerin sınıflarında var olabileceği bütün öğretmen adayları tarafından dile getirilmiştir: Doğu’ya atandıkları zaman veya Doğu’dan gelen öğrencileri olduğu zaman Kürtçe, Arapça, Lazca, Azerice, Zazaca, Mardin çevresinde Süryanice ve yurt dışından gelen öğrencileri olduğu zaman da İngilizce, Almanca, Fransızca. Farklı dillerden öğrencilerin sınıfta bulunması, öğretmen adaylarının çoğunun zorlandıkları bir konudur: “İlişki kurmakta zorlanırsınız. Öğrenci sizi iyi anlayamayabilir.” (Yavuz), “Derdimi anlattamam. Ona aktarmak istediğimi aktaramam.” (Ayşen), “Derste benim verimli olamamama neden olur. Bir öğrenciye Türkçe açıklama yapacağım, diğer öğrenciye İngilizce yapacağım, diğer öğrenciye Kürtçe yapacağım. Hem süre hem de verimlilik anlamında zorlanabilirim.” (Selma).

Dokuz öğretmen adayının üçü, öğrencilerin farklı dil özelliklerinin ders ortamlarını etkilemeyeceğini, anlaşmasalar da bir şekilde onlarla iletişim kurabileceklerini ve sporun ortak bir dil olduğunu dile getirmişlerdir:

“Hiçbir sorun yaşamam. Sadece anlayamayabilirim, bir şekilde anlaşmak için orta yolu bulurum.” (Salih).

“Elimden geldiği kadar benim dersimle ilgili temel beceriler için söylenebilecek temel cümleleri, kelimeleri öğrenmeye çalışırım. Ben de onlara o temel kelimeleri Türkçe öğretmeye çalışırım. Olumsuz bir durumu olumlu bir duruma çevirmeye çalışırım.” (Yusuf).

“Hayır, etkilemez sporun ortak bir dil olduğunu düşünüyorum. Futbol dünyanın her yerinde futbol, basketbol dünyanın her yerinde basketboldur.” (Cemil).

Ayrıca, katılımcılardan üçü, Ankara’ya okumak için geldiklerinde kendilerinin de dillerinden kaynaklı sorunlar yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Örneğin, Uşak’lı olan Murat şivesinin “İstanbul Türkçesi” ile konuşan arkadaşları tarafından gülerek karşılandığını söylerken, memleketinde Arapça konuşan Ayşen, okulunda Türkçe konuşmakta zorlandığını ve arkadaşlarının yanında konuşmaktan dolayı içerlediğini söylemiştir.

Türkiye'nin %98'inin müslüman olduğunu belirten Salih hariç, bütün öğretmen adayları, Türkiye'de farklı dini inançlara sahip insanların var olduğunu belirtmekle birlikte, dinin sınıf ortamında olası etkilerinin ancak dinin çok fazla ön plana çıkarılması durumunda söz konusu olabileceğini düşünmektedirler. Örneğin, Murat, dini inancın ders dışında tutulması gerektiğini belirtirken, Yusuf, farklı algılanabilen bir dini inancın öğrencilerin derse katılımını olumsuz etkileyeceğini ve bunun çözümünün ailelerin değiştirilmesi olduğunu söylemiştir.

"Ders ortamını etkilemez, çünkü din ve ders çok ayrı bir konu. Din, ders dışında yaşanacak bir şey." (Murat).

"Toplumumuzun belirli yerlerinde, insanlar müslümanlığı biraz farklı algılıyorlar, belki orada sıkıntı yaşayabilirim. Mesela kız çocuklarını beden eğitimi dersine çıkartmamaları, erkek çocuklarına açık kıyafet giydirmemeleri... Mesela bayan voleybol takımı kursam belki benim öğrencilerle derse girmemi bile istemeyecekler. O konuda zorlanabilirim. Ben ılımlı olan ailelere bir şeyler vermeye çalışırım belki onlar aracılığı ile diğer anne babalar da değiştirebilirler. Genelde ailelerin baskısı oluyor, ailelerin yaşam biçimleri, dini düşünceleri çok fazla etki ediyor çocuklara. O yüzden önce ailenin bir şekilde değiştirilebilmesi..." (Yusuf).

Beden eğitimi öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğunun verdiği cevaplar, onların dini farklılığın olabileceğini kabul ederlerken, bu farklılıkların ders ortamına olası yansımaları konusunda yeterince düşünmediklerini, din ve dersin ayrı olduğuna yönelik bir genel kabule sahip olduklarını ortaya koymaktadır.

Beden eğitimi öğretmen adaylarının büyük bir çoğunluğu, sınıflarında farklı cinsel yönelimlere sahip öğrencilerin olma olasılığını çok düşük görmektedirler. Üç öğretmen adayı, bu tür bir farklılığın öğrenciler arasında sorun çıkartabileceğini, sınavtakilerin bazı önyargıları olabileceğini ama bunu engellemek için ellerinden geleni yapmaya çalışacaklarını söylemişlerdir. Ayrıca Salih oluşabilecek önyargının ya da tepkinin bölgelere ve illere göre değişebileceğini dile getirmiştir:

"Bu normal bir şey. Fizyolojik ya da hormonal bir şey ya da tamamen tercih. Belki sınıf arkadaşlarının biraz ön yargısı olabilir. Ders sırasında onların önyargılarını tamamen kaldırmaya çalışırım. Ders sırasında o insanların cinsel tercihlerine göre yargılanmamaları için elimden gelen her şeyi yaparım." (Yusuf).

"Sınıfın havasında huzursuz bir hava yaratılabilir. Bence bunun da bölgelerle, illerle alakası var. Ben öğretmen olarak elimden geleni bir şekilde yapmaya çalışırım." (Salih).

Yukarıda alıntısı sunulan Yusuf'a göre eşcinsellik kabul edilmesi gereken bir cinsel yönelim olmakla birlikte toplumda önyargılarla değerlendirilmektedir. Yusuf, eşcinsel bir sınıf arkadaşının, diğer erkekler tarafından dışlandığını, onu farklı diye ortamlarına almak istemediklerini söylemiştir. Aşağıda alıntıları sunulan iki beden eğitimi öğretmeni adayına göre de, eşcinsellik normal bir cinsel tercih olmadığı için eşcinsel öğrenciler normalin dışında, sağlıklı görülmemektedir. Farklı cinsel yönelimleri olan öğrencilerin ders ortamlarını olumsuz etkileyeceğini, kavgalar çıkabileceğini, standartlara uygun olmayacağını ve "normal öğrencileri" etkileyeceğini ve derste onlara karşı nasıl davranmaları gerektiğini bilmediklerini söylemişlerdir:

"O öğrenciye gerekli açıklamaları yaparım. Şöyle bir laf var ya: ağaç yaşken eğilir diye. Ailesi onu bilgilendirmediyse, yaşı büyüdükten sonra, sen ne kadar bir şey yapsan da artık kanına girmiş bir şeydir." (Mert).

"Bir yanda her şeyi normal, standartlara uygun bir birey varken diğer yanda diğer bireylerin olması sağlıklı olanları etkiler. Yani normal olanları. Örneğin, ders gereği bir gruplandırma yapmam gerekiyor, sınıf biraz daha heterojen olsun diye kızlı erkekli yapacağım, bir baktım bir eşcinsel var ben bunu kiminle eşleştireceğim diye. Bu beni zorlar." (Ayşen).

Etnisite kavramı, öğretmen adaylarının bilmedikleri ve araştırmacının açıklama yapmasına gereksinim duydukları bir kavram olmuştur. Bir öğretmen adayı dışında hepsi sınıflarında farklı etnik kökenlerden (örn., Kürt, Çerkez, Arap, Bektaşî, Alevî, Azerî, Uygur Türkü, Laz, Ermeni, Rum, Arnavut, Bulgar) öğrencilerin olabileceğini söylemişler-

dir. Dört öğretmen adayı, şu anki okullarında farklı etnik kökenlere sahip öğrencilerin bazı sorunlar yaşadıklarını, birisi de bir arkadaşının bu nedenle okulu bırakmak zorunda kaldığını ifade etmiştir. Fakat etnisitenin beden eğitimi ders ortamına yansımaları konusunda görüş bildiren bir beden eğitimi öğretmen adayı olmamıştır.

Katılımcılara, çokkültürlülük kavramları ile ilgili sorular dışında, çokkültürlü eğitime yönelik görüşlerini almayı hedefleyen sorular da sorulmuştur. Örneğin, mevcut eğitim sistemini çokkültürlülük boyutuyla değerlendirmeleri istendiğinde, katılımcılardan sekizi mevcut eğitim sisteminin çokkültürlü bir özellik taşımadığını da belirtmişlerdir. Aşağıda sunulan iki alıntıdan birincisinde Yusuf düşük sosyo-ekonomik düzeydeki öğrencilerin eğitim olanaklarının yetersiz olmasını vurgularken, ana dili Arapça olan Ayşen'in kendisi gibi aynı dili konuşan öğrencilere karşı öğretmeninin olumsuz davranışlarını belirtmiştir:

"Dün Sincan'da bir okuldaydım projem için. Oradakilerin ekonomik düzeyleri düşük. Çocuklar ezile büzüle beden eğitimi öğretmeninin odasına gelip top istiyorlar. Öğretmen "top yok size, ne haliniz varsa görün, zaten sizin sınıf spor parasını vermedi" dedi." (Yusuf).

"Eski üniversitemde bunu çok sık yaşadım. Arapların çoğunlukta olduğu bir yerdi ve hocaların çoğu bizden değildi. Aynı dili konuşmuyorduk. Hoca da bizi mimlemişti "sen Arapsın, sen Sünnisin" diye. Kendinden olan öğrenciye iyi davranırken bizi neredeyse laflarla taşıyordu." (Ayşen).

Öğretmen adaylarına, öğretmen yetiştirme programlarında olabilecek çokkültürlülük eğitiminin faydası sorulduğunda, bir katılımcı hariç hepsi, öğrencilerle daha iyi bir iletişim kurmak, daha bilinçli bireyler yetiştirmek, farklılıklara açık olmak, birlikte yaşadığımız insanları daha iyi anlayarak onlarla sağlıklı ilişkiler kurmak için çokkültürlülük eğitiminin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Aşağıda sunulan Yavuz ve Ayşe'nin alıntıları bu görüşlere örnektir:

"Daha sağlıklı ve verimli bir eğitim olması için gerekli. Farklı dil, din ve etnik kökene sahip insan çok fazla. Bu (çokkültürlülük eğitimi)

onlarla birlikte yaşamamızı kolaylaştıracaktır." (Yavuz).

"Öğretmene sabit fikirli değil de açık fikirli olma, yeniliklere açık olma özelliği kazandırır." (Ayşen).

Beden eğitimi öğretmen adaylarına, çokkültürlü eğitimin beden eğitimi öğretmen yetiştirme programlarında olmasının gerekli olup olmadığı konusundaki görüşleri sorulduğunda, sadece Cemil, sporun tek bir dili olduğunu belirterek buna gerek olmadığını belirtmiştir. Diğer katılımcılar, öğretmen olarak farklı kültürel özellikleri olan bölgelere atanabileceklerini, öğrencilerin farklı ilgi ve ihtiyaçlarına cevap verebilmek için ve onlarla iyi bir iletişim kurabilmek için bu farklılıklar hakkında bilgi sahibi olmalarının önemini dile getirmişlerdir.

"Ben bir kültürle doğup büyüyorum. O yüzden farklılığı görmem gerekiyor. Görmeliyim ki farklılıklarla karşılaştığımda, karşımdakilere daha iyi aktarımda bulunayım." (Ayşen).

"Engelli ya da ekonomik düzeyi düşük bir öğrenciye nasıl yaklaşmamız gerektiğini, ne tür önlemler alıp onlarla nasıl bir iletişime geçmemiz gerektiğini bilmeliyiz." (Selma).

"Öğretmenlik, farklılıklarla en fazla karşılaşılacak meslek dallarından biri." (Salih).

TARTIŞMA

Bu çalışmada, beden eğitimi öğretmen adaylarının çokkültürlülük farkındalıkları farklı kimlikler bağlamında ele alınarak incelenmiştir. Çalışmada, analiz sonucu elde edilen birinci tema çokkültürlülük kavramlarının farkındalığı olmuştur. Katılımcılar, çokkültürlülük kavramını genellikle kültürel, bölgesel, etnik ve sosyo-ekonomik özellikler çerçevesinde tanımlarken, bir kişi çokkültürlülüğü bilgi birikimi olarak tanımlamıştır. Beden eğitimi öğretmen adaylarının hiçbiri, çokkültürlülük kavramının yapısında bulundurduğu, din, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet, engellilik, yaş ve dil gibi farklı kimliklere değinmemişlerdir. Öğretmen adayları, eğitimde çokkültürlülüğü de aynı boyutlar etrafında tanımlamışlardır. Bazıları çokkültürlü eğitimi, farklı ulus, etnik ve bölgelerden gelen insanların bir arada eşit eğitim alması ve farklı kültürler hakkında bilgi sahibi

olunması olarak tanımlarken bazıları her bölgedeki yaşam tarzlarının aşağı yukarı aynı olması nedeniyle okulların çokkültürlü bir özellik göstermediğini belirtmişlerdir. Çokkültürlülük kavramının en önemli basamağı olan kültüre duyarlı eğitim ve öğretmen konusunda; bazı öğretmen adayları kültüre duyarlılığı, farklı kültür ve değerlere saygı ve hoşgörü olarak yorumlarken, bazıları öğretmenin kendi kültürü veya tek bir kültür doğrultusunda eğitim vermesi şeklinde yorumlamıştır.

Beden eğitimi öğretmen adaylarının eğitimde çokkültürlülük hakkındaki görüşlerinin kendi deneyimleri ile sınırlı olduğunu söylemek mümkündür. Deneyimleri doğrultusunda katılımcıların konu ile ilgili bilgi düzeylerinin yetersiz oluşu, ülkemizde bu kavramların yeni olmasına ve çok fazla tartışılmamasına bağlanabilir. Ülkemizde, hizmet içi sınıf öğretmenlerinin çokkültürlülük tutumlarını belirlemek amacıyla gerçekleştirilen bir araştırma, bazı sınıf öğretmenlerinin, öğrencilerin kültürel farklılıklarının bilincinde olmadığını göstermiştir (Yazıcı ve diğ., 2009). Ayrıca, beden eğitimi öğretmen adaylarının, çokkültürlülüğün barındırdığı toplumsal cinsiyet, cinsel yönelim, din, ırk ve etnisite gibi çok da yeni olmayan kavramlar konusundaki bilgi düzeylerinin yetersiz oluşu, Milner (2006)'ın, öğretmen adaylarının, yetiştirme programlarına çoğunlukla, kültürel ve irksal farklılıklarla ilgili fikirleri ve ilgileri olmadan ve her bir bireyin çok farklı olduğu fikrini benimsemeden girdikleri görüşünü desteklemektedir. Ülkemizde beden eğitimi öğretmen yetiştirme programlarında okuyan öğretmen adayları, farklılıklar ve farklı kimlikler-engelliler hariç- ile ilgili özel bir ders almamaktadırlar. Eğitim programında sadece engelliler ve beden eğitimi konulu bir ders yer almaktadır. Dolayısıyla, öğretmen adayları Villegas ve Lucas (2002)'ın dediği gibi, farklılıklar ve farklı kimlikler hakkında herhangi bir hazırlık almadan eğitim programlarını tamamlamaktadır (Kea ve diğ., 2006, s. 5' de belirttiği gibi). Bu yüzden beden eğitimi öğretmen yetiştirme programlarında doğrudan çokkültürlülük konulu bir ders olmasa da diğer mesleki alan bilgisi derslerinde bu konulara yer verilebilir. Ayrıca beden eğitimi öğretmeni yetiştiren okullar-

da görev yapan öğretim üyelerinin de, bu konuda öğretmen adaylarına rol model olması son derece önemlidir.

Bu çalışmada elde edilen ikinci tema eğitimde ve beden eğitimi ders ortamında farklı kimliklerin varlığıdır. Katılımcıların, farklı kimliklerin beden eğitimi ders ortamına yansımaları konusundaki görüşleri de kimliklere göre değişiklik göstermiştir. Örneğin, katılımcılar, beden eğitimi ders ortamında sosyo-ekonomik farklılıkların olmasına kesin gözle bakarken, engellilik, toplumsal cinsiyet, din ve dil gibi farklılıkların olmasına o kadar kesin gözle bakmamaktadırlar. Cinsel yönelim ise katılımcıların, eğitim ve beden eğitimi ders ortamında varlığına düşük ihtimal verdikleri bir diğer kimlik olmuştur. Engelli öğrencilerin beden eğitimi dersinde varlığı konusunda, konu ile ilgili ders aldığı anlaşılan beden eğitimi öğretmen adayları, derslerinin içeriğini değiştirerek engelli öğrencilerini derse dahil edebileceklerini söylerken, engellilik konusu ile ilgili herhangi bir ders almayan öğretmen adayları, engelli öğrencilerin zorluk çıkaracağını ve derslerini olumsuz etkileyeceğini ve bu yüzden onları dersten muaf tutabileceklerini dile getirmişlerdir.

Çokkültürlülük kavramının toplumsal cinsiyet boyutunda, öğretmen adaylarının görüşlerinin, karma ve tek cinsiyetli sınıflara yoğunlaştığı görülmektedir. Bütün öğretmen adayları, karma eğitimin ders ortamına çeşitlilik ve çok yönlülük getireceğini ve bu sayede öğrencilerin farklı cinsiyetlere nasıl davranacaklarını öğrenebileceklerini söylemiştir. Fakat bazı beden eğitimi öğretmen adaylarının yorumları, toplumsal cinsiyetin beden eğitimi dersinin işlenmesinde olumsuzluklara yol açabilecek bir faktör olduğunu, öğretmen adaylarının karşı cinsten öğrencilerle iletişimde bir takım endişeleri olduğunu göstermektedir. Beden eğitimi dersinde toplumsal cinsiyet konusunun görünür olduğuna işaret eden bu yorumlar, toplumsal cinsiyet ve beden eğitimi konulu araştırmalarda beden eğitimi alanının, toplumsal cinsiyetten bağımsız düşünülmemeyeceğini göstermektedir (Atencio ve Koca, 2010; Koca ve Demirhan, 2005).

Katılımcılardan bazıları dil farklılığı konusunda, kendi deneyimlerinden yola çıkarak ana dili

farklı olan öğrencilerin, kendilerini zorlayacağını söylerken, bazıları ise bunun beden eğitimi ders ortamında önemli olmadığını çünkü sporun ortak bir dil olduğunu belirtmişlerdir.

Dinin, beden eğitimi ders ortamında ön plana çıkartılmasının problem sebebi olacağını ve öğrencilerin derse katılımını olumsuz etkileyebileceğini söyleyen beden eğitimi öğretmen adayları olmuştur. Katılımcıların din konusunu sadece "dinin öne çıkartılması" boyutunda düşünülmesi gereken bir kimlik olarak değerlendirmeleri, dinin gerekliliklerine göre yaşamayı tercih eden öğrencilerin dersteki varlıkları konusunda endişeli olduklarını ortaya koymaktadır. Ülkemizde beden eğitimi alanında çok fazla incelenmemiş bir konu olmakla birlikte, Batı ülkelerinde yaşayan bazı Müslüman gençlerin beden eğitimi derslerinde kıyafet seçimi, karma eğitim ve Ramazan dönemi egzersiz yapılması konularında bazı zorluklar yaşadıklarını belirten araştırmalar bulunmaktadır (Benn ve Dagkas, 2006; Dagkas ve diğ., 2011).

Görüşülen beden eğitimi öğretmen adaylarının hemen hepsi, beden eğitimi ders ortamında farklı cinsel yönelimlere sahip öğrencilerin olma olasılığını düşük görmektedirler. Bazı katılımcılar, eşcinsel öğrencilere yönelik olası önyargılara karşı, ellerinden geleni yapacaklarını belirtirken, bazı öğretmen adayları eşcinselliği "normal" in dışında değerlendirdiklerini belirterek bu öğrencilerin ders ortamlarını olumsuz etkileyeceğini ve onlara karşı nasıl davranmaları gerektiğini bilmediklerini belirtmişlerdir. Türkiye'de eşcinsellik ile ilgili çalışmalar, Türk toplumunda ataerkilliğin ve geleneksel toplumsal cinsiyet rollerinin toplumda hakim olduğunu ve bu rolleri benimseyenlerin (üniversite öğrencilerinin) eşcinselliğe yönelik olumsuz inançlarının olduğunu göstermektedir (Gelbal ve Duyan, 2006; Sakallı, 2002).

Elde edilen veriler, beden eğitimi öğretmen adaylarının çokkültürlülük kavramının eğitime yansımaları konusunda yeterli düzeyde bilgiye ve farkındalığa sahip olmadıklarını ve bazı kimlikler hakkında olumsuz görüşleri olduğunu göstermektedir. Örneğin, farklı kimliklerin varlığını kabul etmemek, farklı kimlikleri "normal" in dışında değerlendirmek gibi. Öğretmenlerin farklı öğrencilerle

birlikte çalışabilmelerinin ortak temelini, farklı kimliklerin olduğunun kabulü oluşturmaktadır. Bu kabul, öğretmen adaylarının kendi deneyimleriyle olduğu kadar öğretmen yetiştirme programlarında alacakları eğitim ile mümkün olabilmektedir. Çünkü öğretmen adaylarının, farklı yaşam tarzlarının, inanışların, kültürlerin ve bakış açılarının olduğunu anlamalarına ve bunu kabul etmelerine yardımcı olamadığımız zaman, bu kabullenmeme hem devam edecektir hem de kalıp yargılar yeniden üretilecektir. Yani kendi kültürünün çerçevesi içerisinde hapis kalan öğrenciler, değerlerdeki, inançlardaki, yaşam biçimlerindeki ve dünya görüşlerindeki çeşitliliğin, insan olmanın ayrılmaz bir parçası olduğunu kabul edemeyecektir (Parekh, 2002).

Beden eğitimi öğretmen adaylarının çokkültürlülük farkındalıklarını belirlemek amacıyla yapılan bu çalışmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Ankara'da üç farklı üniversitenin beden eğitimi öğretmenliği programlarında okuyan son sınıf öğrencilerinin katıldığı çalışmanın, farklı okullardaki beden eğitimi öğretmen adaylarını temsil etmesi hem konu itibarıyla hem de araştırma yöntemi bakımından söz konusu değildir. Görüşme sürelerinin, çokkültürlülük gibi geniş bir kavram göz önüne alındığında, kısa olması bu araştırmanın başka bir sınırlılığı sayılabilir. Görüşme sürelerinin görece kısa olmasının nedeninin, çokkültürlülük kavramının ülkemizde yeni olmasından ve bilinmemesinden kaynaklı olduğu söylenebilir. Çünkü çokkültürlülük ve altında barındırdığı etnisite, cinsel yönelim, toplumsal cinsiyet gibi kavramlar hakkında bilgi sahibi olunmaması, ilgili kavramlar etrafında yorum yapılmasını ve fikir yürütülmesini zorlaştırmış olabilir. Ancak araştırmacılar, bu araştırma kapsamında, katılımcıların çokkültürlülük ile ilgili bilgi ve farkındalıklarını anlayabilmek için yeterli veriyi sağlamıştır. Katılımcıların çokkültürlülük konulu sorulara verdikleri cevapların, kendi deneyimleri doğrultusunda olduğu dikkate alındığında, çalışmanın verilerinin sadece bu çalışmanın katılımcıları için geçerli olduğu söylenebilir. Dolayısıyla, ileride yapılacak çalışmalarda araştırma grubunun daha fazla çeşitlilik göstermesi açısından farklı şehir ve bölgelerdeki üniversitelerde eğitim

gören beden eğitimi öğretmen adaylarını kapsaması, öğrencilerin farkındalık düzeyleri ile eğitim görülen okul, okulun bulunduğu bölge, yaş, sosyo-ekonomik düzey ve cinsiyet arasında bir ilişki olup olmadığına bakılması bu konu hakkında daha geniş tabanda bilgi sahibi olunmasını sağlayacaktır.

Yazışma Adresi (Corresponding Address):

Mustafa Şahin Karaçam
Yükseklisans Öğrencisi
Hacettepe Üniversitesi
Spor Bilimleri ve Teknolojisi Yüksekokulu
Beytepe, ANKARA
E-posta: mstfkaracam@gmail.com

KAYNAKLAR

1. **APA (American Psychological Association).** (2002). Guidelines on multicultural education, training, research, practice, and organizational change for psychologists. 1 Mayıs 2011 tarihinde <http://www.apa.org/pi/multiculturalguidelines/homepage.html> adresinden alınmıştır.
2. **Attencio M, Koca C.** (2010). Analysis of masculine identity construction in physical education context: Communities of masculine practice perspective. *Gender and Education*, 23(1), 59-72.
3. **Başbay A, Kağnıcı DY.** (2011). Çokkültürlü yeterlik algıları ölçeği: bir ölçek geliştirme çalışması. *Eğitim ve Bilim*, 36(161), 199-212.
4. **Benn T, Dağkas S.** (2006). Young Muslim women's experiences of Islam and physical education in Greece and Britain: a comparative study. *Sport, Education and Society*, 11(1), 21-38.
5. **Bilgin N.** (2003). *Sosyal Psikoloji Sözlüğü; Kavramlar, Yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
6. **Brown MR.** (2007). Educating all students: Creating culturally responsive teachers, classrooms, and schools. *Intervention in School and Clinic*, 43(1), 57-62.
7. **Burden JW, Hodge SR, O'Bryant CP, Harrison L.** (2004). From colorblindness to intercultural sensitivity: Infusing diversity training in PETE programs. *Quest*, 56(2), 173-189.
8. **Cırık İ.** (2008). Çokkültürlü eğitim ve yansımaları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 34, 27-40.
9. **Columa L, Foley JT, Lytle RK.** (2010). Physical education teachers' and teacher candidates' attitudes toward cultural pluralism. *Journal of Teaching in Physical Education*, 29, 295-311.
10. **Dağkas S, Benn T, Jawad H.** (2011). Multiple voices: Improving participation of Muslim girls in physical education and school sport. *Sport Education and Society*, 16(2), 223-239.
11. **Emiroğlu K, Aydın S.** (2003). *Antropoloji Sözlüğü*. Ankara: Bilim Sanat Yayınları.
12. **Finley S, Adams J.** (2003). Taking teachers to the street. (J. Sears, R. Gaztambide-Fernandez, Ed.) içinde. *Curriculum Work as a Public Moral Enterprise: After The "Renaissance"*. s. 85-96. Denver CO: Rowman & Littlefield.
13. **Gay G.** (2002a). Preparing for culturally responsive teaching. *Journal of Teacher Education*, 53(2), 106-116.
14. **Gay G.** (2002b). Culturally responsive teaching in special education for ethnically diverse students: setting the stage. *Qualitative Studies in Education*, 15(6), 613-629.
15. **Gelbal S, Duyan V.** (2006). Attitudes of university students toward lesbians and gay men in Turkey. *Sex Roles*, 55, 573-579.
16. **Harrison L, Carson RL, Burden J.** (2010). Physical education teachers' cultural competency. *Journal of Teaching in Physical Education*, 29, 184-198.
17. **Kea C, Campbell-Whately GD, Richards HV.** (2006). Becoming culturally responsive educators: Rethinking teacher education pedagogy. *National Center for Culturally Responsive Educational Systems*.
18. **Kea CD, Trent SC, Davis CP.** (2002) African American student teachers' perceptions about preparedness to teach students from culturally and linguistically diverse backgrounds. *Multicultural Perspectives*, 4(1), 18-25.
19. **Koca C, Demirhan G.** (2005). Beden eğitimi ve spor alanında toplumsal cinsiyetin yeniden üretimi. *Spor Bilimleri Dergisi*, 16, 200-228..
20. **Liggett L, Finley S.** (2009). Upsetting the Apple Cart: Issues of Diversity in Preservice Teacher Education. *Multicultural Education*, 16(4), 33-38.
21. **Middleton VA.** (2002). Increasing preservice teachers' diversity beliefs and commitment. *The Urban Review*, 34, 343-361.
22. **Milner HR.** (2006). Preservice teacher's learning about cultural and racial diversity: *Implication for urban education*. *Urban Education*, 41(4), 343-375.
23. **NAME (National Association for Multicultural Education)** (2003). Definition of Multicultural Education. 1 Mayıs 2011 tarihinde <http://www.nameorg.org/resolutions/definition.html> adresinden alınmıştır.
24. **Parekh B.** (2002). *Çokkültürlülüğü Yeniden Düşünmek*. (B. Tanrıseven Çev.) Ankara: Phoenix Yayınları.
25. **Porter RE, Samovar LA.** (1991). Basic principles of intercultural communication. L. A. Samovar & R. E. Porter (Eds.) *Intercultural communication: A reader* (6th edition), s. 5-22. Belmont, CA: Wadsworth.

- 26. Sakallı N.** (2002). The relationship between sexism and attitudes toward homosexuality in a sample of Turkish college students. *Journal of Homosexuality*, 42(3), 51-62.
- 27. Saraç L, Koca C.** (2006). Beden eğitimi öğretmen adaylarında çokkültürlülük. Yayınlanmamış Çalışma.
- 28. Villegas AM, Lucas T.** (2002). Preparing culturally responsive teachers: Rethinking the curriculum. *Journal of Teacher Education*, 53(1), 20-32.
- 29. Weisman E, Garza A.** (2002). Teacher attitudes toward diversity: Can one class make a difference? *Equity and Excellence in Education*, 35(1), 28-34
- 30. Yavuz G, Anıl D.** (2010). Öğretmen adayları için çokkültürlü eğitime yönelik tutum ölçeği: Güvenirlik ve geçerlik çalışması. International Conference on New Trends in Education and Their Implications, 11-13 November, 2010 Antalya-Turkey ISBN: 978 605 364 104 9.
- 31. Yazıcı S, Başol G, Toprak G.** (2009). Öğretmenlerin çok kültürlü eğitim tutumları: Bir geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 317, 229- 242.
- 32. Yıldırım A, Şimşek H.** (2003). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.